

Соломія Зрада, Олена Пастернак
Науковий керівник: Оксана Левицька

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ АПАРАТУ ВИДАНЬ (на матеріалі покажчиків до ювілейного збірника про Івана Тиктора)

У статті проаналізовано покажчик як елемент апарату видання, охарактеризовано основні елементи покажчика та висвітлено процес укладання його рубрик. Розглянуто типологічні різновиди покажчиків, а також загальні вимоги до підготовки допоміжних покажчиків різних видів.

Практична частина присвячена укладанню апарату наукового видання, присвяченого 125-й річниці від дня народження Івана Тиктора. Зокрема, подано інформацію про їхню доцільність у виданні, види покажчиків, які варто вмістити.

Ключові слова: покажчик, види покажчиків, Іван Тиктор, книга, апарат видання.

Solomiia Zrada, Olena Pasternak
Academic adviser: Oksana Levytska

FEATURES OF PREPARATION OF THE APPARATUS OF EDITIONS (on the material of indexes to the anniversary edition about Ivan Tyktor)

The article analyzes the index as an element of the apparatus of the publication, describes the main elements of the index and highlights the process of compiling its headings. The typological types of indexes are considered, as well as the general requirements for the preparation of auxiliary indexes of different types.

Indexes are mentioned in the book dedicated to the 125th anniversary of the birth of Ivan Tyktor. In particular, information is given about their expediency in the publication, the types of indexes that should be included, as well as the peculiarities of the spelling of indexes.

Key words: *index, types of indexes, Ivan Tyktor, book, apparatus of editions.*

Особливості підготовки апарату видання, зокрема і покажчики як його елемент, досліджували А. Мільчин, М. Тимошик, Г. Швецова-Водка, Н. Благовірна й О. Кошелюк та багато інших дослідників.

А. Мільчин визначає апарат видання як комплекс додаткових до основного тексту видання елементів, з допомогою яких користування цим виданням стає легшим і зручнішим. Дослідник поділяє його на чотири блоки: розпізнавальний, довідково-пошуковий, науково-допоміжний, а також бібліографічний [7, с. 42].

М. Тимошик при розгляді змістової (текстової) конструкції видання виокремлює такі її головні частини: службову (вихідні відомості, зміст, колонтитул, колонцифра), вступну (передмова, вступна стаття, історико-біографічний нарис), основну та заключну (післямова, коментарі, додатки, покажчики, списки скорочень і умовних позначень, списки літератури тощо) [5, с. 159]. Проте, на думку Н. Зубко, М. Тимошик таким поділом апарату видання вступає у суперечність з усталеним у теорії видавничої справи поняттям «апарат видання». Окрім того, Н. Зубко вбачає у цьому поділі певні недоліки та нелогічність, зокрема, що стосується бібліографічних списків, приміток, списків скорочень і умовних позначень, які дослідник виділив як елементи заключної частини [3, с. 291].

Складання допоміжних покажчиків традиційно розглядають як частину праці, спрямованої на підготовку довідково-методичного апарату видання, поряд із написанням передмови, вступної статті, списку скорочень тощо. По-

кажчики до видань є часткою науково-довідкового апарату видання, яка допомагає орієнтуватися у змісті видання [2, с. 101].

Покажчик — це один із найбільш поширених та вкрай необхідних читачеві елементів апарату видання [1, с. 11]. «Основним структурним елементом допоміжного покажчика є рубрика — слово чи символ (поняття, назва, ім'я), що передає у згорнутому вигляді характеристику того чи іншого фрагмента тексту видання і слугує для його розпізнавання при пошуку інформації. Рубрика складається із заголовка (власне рубрики) і, за необхідності, доповнюється одним чи декількома підзаголовками (підрубриками) з посиланнями до сторінок тексту, параграфу, номера документа, інколи з посиланням до іншої рубрики (див., див. також). Процес укладання рубрик розпочинається з аналізу тексту і вибору відповідних понять, які б адекватно розкривали його зміст. Об'єктами інформації можуть бути окремі предмети, імена, спеціальні терміни, цитати, географічні назви та інші поняття, які становлять інтерес з суспільної, наукової чи практичної точок зору і відомості про які можна знайти у виданні» [4, с. 43].

«Видавнича практика виробила розгалужену типологію покажчиків, що дозволяє читачеві вести спрямований пошук потрібної інформації, а видавцям передбачати вірогідність пошуку певних об'єктів» — зауважують дослідники [1, с. 12].

Класифікація покажчиків за змістом передбачає їх поділ на іменний, географічний, предметний покажчики, а також покажчики найменувань колективів, навчальних закладів, державних, культурно-освітніх установ, видавничих та інших організацій; покажчики формул, символів, ілюстрацій, таблиць, схем, скорочень, абревіатур, одиниць виміру та інших спеціальних позначень. Окрім того, виділяють єдиний (комбінований) покажчик, який є результатом поєднання різних видів алфавітних допоміжних покажчиків: предметного, географічного, іменного та інших [6].

Варто також зазначити, що покажчики класифікують ще й за способом групування рубрик. Відповідно до цього виділяють алфавітні, хронологічні, нумераційні та тематичні (систематичні) покажчики [6].

Підготовка, складання і довідкові можливості кожного із видів допоміжних покажчиків мають свої особливості та характерні риси. Проте, усі покажчики мають відповідати загальним вимогам щодо їх укладання. Зокрема, покажчики мають відображати весь матеріал тексту видання. Повнота відображення змісту видання визначається науковою і практичною цінністю введеного у допоміжні покажчики матеріалу та кількістю облікованих імен, понять, термінів. Покажчики мають виконувати роль своєрідних путівників по основному тексту, містити інформацію, зосереджену в різних частинах і розділах видання. Вид покажчика варто обирати залежно від тематики, завдань та функціонального призначення твору. Рубрики покажчиків мають бути сформульовані з великою науковою і термінологічною точністю в повній відповідності з поняттями, які прийнято використовувати в певній галузі знань. Покажчики можуть бути розміщені у самому виданні (після основної частини видання) або випускатися у вигляді окремих видань (у такому разі вони мають містити елементи структури інформаційного видання) [4, с. 41].

У виданні, присвяченому 125-й річниці від дня народження Івана Тиктора, покажчики є дуже доцільним і важливим елементом. Зважаючи на великий обсяг видання, за допомогою покажчиків можна швидко знайти потрібну інформацію, згадку про певну особу, текст, рубрику чи географічний об'єкт. Тому у цьому виданні доцільно подати іменний та географічний покажчики, покажчик текстів, а також покажчик установ та організацій, оскільки їх часто згадано в основному тексті видання. Окрім цього, важливим також є бібліографічний покажчик, який вміщує перелік публікацій, присвячених видавцеві («Бібліографія Тикторіани»).

Бібліографічний покажчик укладено за хронологією, однак в межах одного року — за алфавітом. Іменний покажчик вміщує усі імена, згадані у виданні. Якщо у тексті згадано лише першу літеру імені або тільки прізвище, варто також подавати повне ім'я, оскільки існує вірогідність сплутати осіб-тезок або неправильно протрактувати ім'я, вказуючи на зовсім іншу людину.

Важливо згадати про особливості правопису в покажчиках, особливо якщо йдеться про видання, у яких багато назв написані не за сучасним українським правописом. У майбутніх виданнях, присвячених Іванові Тиктору, багато географічних назв подано за їхніми старими відповідниками (Івано-Франківськ — Станіслав), адже в період життя Івана Тиктора саме такі назви були нормою. Також можуть виникати невідповідності в географічних назвах, коли сучасна географічна назва відрізняється від архаїчною навіть лише однією літерою (Смільне — Смільно). У таких випадках потрібно подавати обидва варіанти, адже важливо і зберегти оригінальну назву, яка є в тексті, і подати інформацію про сучасний відповідник тієї чи іншої назви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благовірна Н., Кошелюк О. Власні назви як заголовок рубрики покажчика друкованої книги: критерії відбору та особливості формулювання // Мова. Суспільство. Журналістика. Київ, 2019. С. 10–15.

2. Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. 3-тє вид., випр. та допов. Рівне, 2011. 231 с.

3. Зубко Н. Апарат навчального видання як показник його культури (на прикладі шкільних підручників з хімії) // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2009. № 1. С. 290–303.

4. Складання бібліографічних посібників : інформ.-метод. матеріали / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України ; уклад. О. Галганова ; наук. ред. В. Кононенко. Київ, 2015. 80 с.

5. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : практ. посіб. Київ : Наша культура і наука, 2010. 560 с.

6. ГОСТ 7.78–99. Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Издания. Вспомогательные указатели. введ. 2001–01–01.

7. Мильчин А. Издательский словарь-справочник. 2-е изд., испр. и доп. Москва : ОЛМА-Пресс, 2003. 560 с.